
1

VERANTWOORDING

1.1 KEUZE VAN DE TITEL

Voor je ligt het handboek *Training sociale vaardigheden*. Dit boek is geschreven voor iedereen die te maken heeft met kinderen tussen de tien en vijftien jaar die, in welke onderwijsvorm dan ook, een bijdrage kan leveren aan een positieve ontwikkeling van kinderen die onvoldoende sociaal functioneren. Het is een boek met visie, met theoretische achtergronden en met veel praktijkoefeningen. Het is een boek dat ontstaan is vanuit praktijkervaringen in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs. Het is een boek met passie voor leerlingen, met passie voor leren in de breedste zin van het woord, met passie voor groei. En het is vooral ook een boek dat in het bijzonder geschikt is om te gebruiken in het onderwijs, bij het verzorgen van trainingen die gericht zijn op sociale vaardigheden.

Een school is een plek waar veel mensen met elkaar samenwerken en voor elkaar zorgen. Een directeur zorgt samen met zijn teamleiders of coördinatoren voor het personeel. Het onderwijzend en onderwijsondersteunend personeel zorgt voor de leerlingen en de leerlingen zorgen voor elkaar. Dat gebeurt in samenspraak met de ouders, die hun vertrouwen geven aan de school. Waar veel mensen samen zijn, is leven. Het is mooi te beseffen dat in het leven van de school voor alle partijen een ding voorop staat: het kind dat op een prettige manier tot het beste groeiresultaat komt. Daar neemt de school haar verantwoordelijkheid in. Wij zijn van mening dat een training sociale vaardigheden thuis hoort op een plek waar zoveel mensen met elkaar een reis maken door het pedagogisch landschap.

Wat voor ons ook heeft meegespeeld bij het schrijven van dit boek is het besef dat onderwijsland een zeer dynamisch land is. Veranderingsprocessen zijn meestal geen makkelijke processen en voor veranderingen moet je ook een prijs betalen. Scholen worden genoodzaakt elke keer een nieuwe balans te vinden in alle veranderingen die zijn ingegeven door het ministerie. Daardoor is er de afgelopen jaren veel veranderd in bijvoorbeeld de schoolstructuur, omdat er meer in teams gewerkt moest worden. Een gevolg hiervan is dat er van de docenten meer verwacht wordt waar het gaat om signaleren van problemen die zich voordoen bij de leerling, zoals problemen op het gebied van samenwerken, plannen of gedrag. Er worden ook andere eisen gesteld aan de rol van de leraar, zowel op het gebied van kennis als op het gebied van vaardigheden en attitude. De docent is een begeleider, een coach geworden en is niet langer 'slechts' een vakdocent. Ook van de leerlingen wordt ander gedrag verwacht en we geven hun andere verantwoordelijkheden dan tien jaar geleden. Leerlingen moeten meer zelf kunnen plannen en structureren, ze moeten meer zelf doen en ze moeten vaker in groepsverband werken aan opdrachten en projecten. Hierbij worden steeds meer eisen gesteld aan sociale vaardigheden, steeds hogere eisen ook. Het pedagogisch landschap wordt steeds voller gebouwd, met meer verkeer, en de infrastructuur wordt steeds ingewikkelder.

Met dit boek bieden wij scholen de mogelijkheid een training sociale vaardigheden intern op een verantwoorde manier te verwezenlijken. Wij geloven namelijk dat zowel leerkrachten als leerlingen het best tot hun recht komen in een klimaat waarin aandacht is voor de sociale en emotionele ontwikkeling. Tot je recht komen betekent hier ook: jezelf cognitief goed kunnen ontwikkelen. In deel 1 van dit boek gaan we in op de theoretische onderbouwing waar docenten in het basisonderwijs en voorgezet onderwijs een goede ondergrond krijgen om zelf een training te kunnen geven. Wij realiseren ons dat dat een leerproces is en ook een persoonlijk

proces en we hopen dat dit boek voldoende houvast biedt om daarmee aan de slag te gaan.

In deel 2 van dit boek wordt heel praktisch uiteengezet wat er nodig is voor de training. Er wordt veel cursusmateriaal aangereikt. Wij hebben ervoor gekozen om dat voor het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs samen aan te bieden in de vorm van beginopdrachten, middenopdrachten en eindopdrachten. De sova-trainer kan zelf bepalen welke oefeningen voor zijn doelgroep het meest geschikt zijn en welke oefeningen het best aansluiten bij de eigen persoonlijkheid en werkwijze.

Zo nu en dan kom je in dit boek wat filosofische spreuken en wijsheden tegen waar wij als schrijvers geprikkeld door zijn geraakt en die passen in een boek over passie. Voel je als lezer vrij erover na te denken of ze naast je neer te leggen.

*“Risico’s nemen brengt angst met zich mee,
maar geen risico nemen betekent jezelf verliezen....*

*Een risico nemen in de meest verheven vorm
betekent juist je bewust zijn van jezelf.”*

Søren Kierkegaard

1.2 BEOOGDE EFFECTEN

Een kind dat nieuwsgierig is, wil uitproberen. Het zit lekker in zijn vel en voelt zich sociaal geaccepteerd. Dit kind kan zich ontwikkelen en wil leren. Een kind dat geblokkeerd is door sociale angsten, zich gepest voelt, zich niet geaccepteerd voelt in de groep, zich te veel moet bezighouden met de thuissituatie, heeft weinig energie meer over om tot goede leerprestaties te komen. Hoe logisch dit ook mag lijken, in de praktijk blijkt dat nog helemaal niet zo makkelijk te herkennen. Het wordt nog veel moeilijker als je er iets mee moet gaan doen. Welke training helpt dit kind? Waar doe je als leerkracht of mentor of begeleider goed aan? Wat is passend voor het kind, waar is het kind het meest bij gebaat?

Er is een wezenlijk verschil tussen een training sociale vaardigheden en een faalangsttraining of examenvreestraining. Kinderen of jongeren die sociaal incompetent zijn, verdienen de aandacht en zorg die ze nodig hebben om sociaal handig te worden. Kinderen die faalangstig zijn, verdienen zorg die gericht is op het omgaan met angst. Dat is een groot verschil. Wat kinderen gemeen lijken te hebben is een laag zelfbeeld, wat tot uiting komt in verschillende soorten gedragingen. Je zou denken dat werken aan het zelfvertrouwen voldoende is om met al deze kinderen iets te bereiken. Niets is minder waar. Wij vinden dit te kort door de bocht. Als je ervoor wilt zorgen dat je binnen de beperkte tijd die je als trainer tot je beschikking hebt, de maximale hulp biedt om kinderen en jongeren echt te laten groeien, dan moet je weten wat je doet en effectief te werk gaan. Goed signaleren en diagnosticeren is hierbij van groot belang. Pas als je weet waar de oorzaak ligt van bepaalde gedragingen kun je werkelijk iets bereiken. Dan kun je de kinderen passende hulp bieden en effectief zijn in je hulp.

Een andere reden waarom we faalangsttrainingen onderscheiden van sova-trainingen is gelegen in het verschil van de angst die ten grondslag ligt aan het gedrag van de leerling die aan de training deelneemt. Bij faalangst heeft de angst te maken met het leveren van een prestatie op motorisch, cognitief of sociaal niveau. Aan die prestatie hangt een beoordeling. Faalangst is ook aan situaties gebonden. Bij het vaststellen van faalangst wordt gekeken naar de vorm van angst, de mate waarin er angst is, het verschil tussen angst als levenstrek en angst als toestand, om te beoordelen of een leerling baat kan hebben bij een faalangsttraining. Kortom, faalangsttrainers gaan grondig en gedegen te werk bij het beoordelen of een kind thuishoort in hun training. Dat gebeurt eveneens bij een training sociale vaardigheden. Ook bij kinderen die hiervoor in aanmerking komen, is angst een mogelijke oorzaak van sociaal onhandig gedrag. Er kunnen echter allerlei andere oorzaken zijn voor sociaal onhandig gedrag, zoals niet geleerd hebben om grenzen te stellen of zich niet beschermd voelen. Niet weten hoe je iets moet doen is niet hetzelfde als iets niet doen van-

wege angst. Een kind dat een faalangstraining volgt terwijl het eigenlijk thuis hoort in een training sociale vaardigheden, zal weinig snappen van de andere leerlingen in de groep. Er is niet veel fantasie voor nodig om te bedenken dat dit het zelfvertrouwen van dit kind zal schaden in plaats van verbeteren.

Een training sociale vaardigheden is bedoeld voor kinderen of jongeren die op sociaal gebied opvallend minder goed functioneren dan andere kinderen. De oorzaken hiervoor zijn zeer divers en dat maakt een training sociale vaardigheden nu juist zo interessant. In het hoofdstuk over signaleren en diagnosticeren staat zeer nauwkeurig beschreven welke signalen erop kunnen wijzen dat het nodig kan zijn voor een kind een training te volgen. Er zijn namelijk nogal wat vragen die beantwoord moeten worden. Hoe weet je wie past in de training? Wat moet je zelf allemaal kunnen, weten en ontwikkelen om de training te geven? Wanneer is een training geslaagd? Hoe geef je vorm aan een training sociale vaardigheden waarin je streeft naar een maximaal effect? Hoe maak je een keuze uit de opdrachten? Kortom: hoe verzorg jij, als succesvolle begeleider, een effectieve en bruisende training sociale vaardigheden op jouw school? We hopen in dit boek een zo volledig mogelijk antwoord te geven op al deze vragen.

We gaan in dit boek uit van een contextuele benadering van de training sociale vaardigheden. In het onderwijs neemt deze benadering een steeds grotere plek in. De school is een plek waar we voortdurend relaties aangaan. Veel docenten en begeleiders ervaren dat de begeleiding en de resultaten daarvan verbeterd worden naarmate de begeleider zich meer bewust is van de context van de leerling, oftewel iedereen die voor de leerling van belang is. Ook speelt de manier waarop die context betekenis heeft in de wereld van de leerling en de begeleider een grote rol. Daarnaast is het van belang dat degene die de training op school betekenis geeft, het goede voorbeeld kan geven aan de leerlingen door zich ook bewust te zijn van zijn eigen context. Een goede begeleider is het hal-